

Н1728-1

6

Комплексы

2633

ЧЫЛА ЭЛ ПРОЛЭТАР-ВЛАК, УШНЫЗА!

6V111512

МАРИЙ

Ў Д Р А М А Ш

ТЫЛЭЭ ЙЭДА ЛЭКШЭ ЎДРАМАШ ЖУРНАЛ

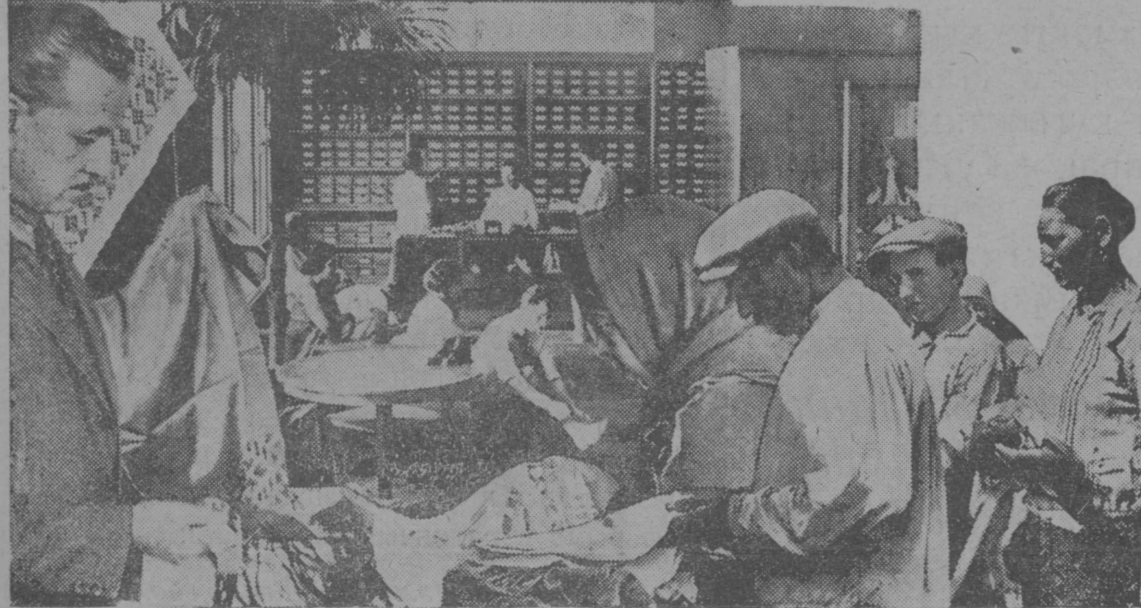
Г.П.Б. в ЛМТР

Ц. 1935 г.

Акт. № 14

№ 1

Йанвар
1935

МАРИЙ ОБЛАСЬ КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ

11 ИЙ ЛЭНИН ОНЧЫКТЫМО КОРНО ДЭН

Владимир Ильич Ленин совет нэргэн тыгэ ойлэн: тыгай влась туньаштэ нигунамат лийын огыл. Совет власьын задачижэ илышым у сэмын пужэн ыштыман гына вэлэ огыл, у порадкым ыштымашкэ чыла шэмэрым ушэн шогыман. Чыла шэмэрым совет йыр чумырыман.

Совет влась лиймэкак Владимир Ильич Ленин шэмэр үдрамашым советышкэ утларак ушаш тыршэн. Владимир Ильич Ленин тыгэ ойлэн:

Кажнэ кухаркылан кугыжаныш пашам виктараш тунэмман.

Совет Ушэм 11ий годсэк Ленин дэч посна тудын туныктымыжо дэн ик кугу сэнымаш гыч вэсыш тошкалэш. Партийын Рүдө комитэтшэ, Ленинын эн талэ ученикшэ Сталин йолт. вуйлатымэ дэн социализмыш лишэмына.

Социализм ыштымаштэ кызыт ындэ үдрамаш кугу вэрым налын шога.

Шэмэр үдрамаш кугыжаныш паша виктараш эрэ утларак да утларак тунэм шога. Тэний совет сайлымаштэ колхозницэ-влак пэш активнэ ыльыч. 1931 ий дэн тагастармаштэ үдрамашын активностьшо 71% -лан кушкын.

Ленин йолташ мыланна пролэтар диктатурым аралаш да пэнгыдэмдаш сугыньылэн. Мэ тудым ыштэн шукташ вийнам огына чаманэ!

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН УВЭРТАРМЫЖЭ

1 декабрьштэ, 16 шагатат 30 минутышто, Ленинград советын пөртэшыжэ (ожнысо Смольный) ВКП(б) Рүдө да Ленинград Комитэт-влакын сэкретаржым, ССР Ушэм ЦИК президиум члэным, **Сэргэй Миронович Киров** йолташым пашазэ класын тушманжэ пуштын. Пуштшым кучымо. Кө улмыжо палалтэш.

ПҮТЫНЬ УШЭМ КОМУНИС ПАРТИИ КОМИТЭТ ДЭЧ

Партийлан, пашазэ клас дэн ССР Ушэм чыла шэмэрлан да уло тунья шэмэрлан ВКП(б) Рүдө комитэт кугу ойго дэн увэртара: 1 декабрьштэ Ленинградэш пашазэ класын тушманжэ кид дэнэ мэмнан партийын пэш кугу дэятэльжым, тул гай лүддымө револьционэрым, Ленинград большэвик-влак дэн чыла шэмэрын йөратымэ вуйлатышыштым, ВКП(б) Рүдө дэн Ленинград комитэт-влакын сэкретаржым, ВКП(б) Рүдө комитэт политбүро члэным

Сэргэй Миронович Киров

йолташым пуштмо.

Кристал гай йандар, пэнгыдэ большэвик— ленинэц, чумыр сай илышыжым пашазэ класын пашажлан, комунизм пашалан пушо Киров йолташым йомдарымаш партийлан да Совет эллан пытаргыш ийлаштэ пэш нэлэ.

Рүдө Комитэт ушана: **Киров** йолташ нэргэн шарнымаш, тудын пролэтар револьуцо вэрч, ССР Ушэмыштэ социализм ыштымэ вэрч лүддэ да нойыдэ кучэдалмэ волгыдо примэржэ пролэтар-влак дэн чыла шэмэр-влакым социализмын сэнымашыжэ вэрч, пашазэ класын чыла тушманжэ-влакым йөршэш пытарымэ вэрч ончыкыжо тарата.

*Пүтынь Ушэм Комунист (большэвик)
Партийын Рүдө Комитэтшэ*

ПРОЛЭТАР РЕВОЛЮЦИОНЭРЫН ИЛЫШ КОРНЫЖО

Мер. Ж.

1-5

В. К. П. (б) Рүдө Комитэт Политбүрон члэнжэ партий Рүдө Комитэтын да Ленинград Комитэтын сәкретаржэ, тошто большэвик, 1904 ий гыч партийын члэнжэ Сэргэй Миронович Киров (партийнэ кличкыжэ — Сэргэй, Сэрж, Костриков) 1886 ийыштэ Вяткэ губэрна, Уржум олаш шочын. Тудо изиньэкак тулыкэш кодын. Шым ийашыжэ годым йоча ончымо пөртыш вэрэштн. Йоча пөртыштө илымыжэ годым Киров йолташ начальнэ школым тунэм пытарэн, а варажэ оласэ училишым тунэм лэктн. Сайын тунэм пытармыжэ дэн тудо Озанг оласэ мэханик тэхник училишын тунэмаш пурэн кэртн.

Уржумышко кугыжан правительствэ револьуционер-влакым ссылкыш колтэдэн. Сандэнэ Сэргэй Миронович Уржумышто улмыж годымак политик ссыльный-влак дэнэ кылым кучаш тунгалын, нуно тудын туныктышыжо-влак лийныт. Озанг олаштэ тунэммыжэ годымат Киров йолташ нунын дэнэ кылым кучэн шогэн.

Револьуцион пашам Киров йолташ Томскэш тунгалын. Тушко тудо тэхнологический институтыш тунэмаш пураш шонэн мийэн улмаш. Тудо

С. М. КИРОВ йолташ колоткаштэ

тунамак социал-дэмократ организацэ дэнэ кылым кучаш тунгалэш. 1905 ий йанварыштэ Сэргэй Миронович Киров воружон демонстрацим организоватлымаштэ полшэн. 1905 ийын 2 февральыштэ шолып ыштымэ партий погынымашэш арэстоватлалтын. Администрацэ шот дэнэ ик мыньар тьурмаштэ шинчэн. Тидэ арэстоватлымаш дэч вара тунамак Киров йолташ профессиональнэ револьуционер лийын, ышкэнжын чумыр вийжым, моштымыжым партийын пашажлан пуа.

Револьуцион пашам ышташ тунгалмын пэрвой тошкалмыж гычак Киров йолташ Томскысо большэвик-влак дэн ушна Вара тудым Р.С.Д.Р.П.-и Томск комитэтын составышкыжэ пуртат да партийын шолып типографийжым вуйлаташ пуат. 1905 ийсэ револьуцио годым тудо Тайга станцыштэ күртнбө корно пашазэ - влак забастовкым эртарэн. Забастовко кугу сэнгымаш дэнэ эртэн.

1906 ий тунгалтышыштыжак партийнэ организацэ Киров йолташым Моско дэн Ленинградыш сай типографий машиным налаш колта, пашажым шуктэн ок кэрт: кайшаш кэчыштыжэ тудым

СТАЛИН, ВОРОШИЛОВ дэн КИРОВ йолташ-влак Бэлмор-Балтик каналыштэ.

арэстоватлат. Томск тьурмаштэ ик ий жап шинчымэкыжэ тудым залог дэнэ сут мартэ луктын колтат. Вара, шолып типографийым ыштымылан титаклэн, тудым угыч арэстоватлэн 3 ийлаң крэпосыш пэтыраш судитлэныт.

Пэгырымаштэ шинчэн лэкмэкыжэ Киров йолташ Иркутскыш кайэн. Тужэчын вашкэ Кавказыш—Владикавказыш куржаш логалын. Тушто организацэ укэ улмаш. Лач посна йолташ-влак вэлэ лийныт. Тыштэ Киров йолташ шолып ыштышэ пашайэн лийын ик мынбар ийым илэн лэктын. Сар тўнгалыэ. 1915 ийыштэ тудым нылымышэ кана арэстоватлэныт. Этап дэнэ Томск олаш колтат. Адак ик ий тьурма. Нарым крайыш колтынэшт улмаш да, фэвраль рэволюцо мэшайэн.

Фэвраль рэволюцышто Киров йолташ пэш вийан ышта. Тунам тудо Владикавказысэ социал-дэмокрлат организацэ комитэтын члэнжэ ылыэ. Владикавказыштэ 1917 ий мучко ышта. Кавказыштэ Октябрын тулжо ылыжмэкэ тудо совет власын ик организатыржэ, ош казак бандэ-влак ваштарэш кучэдалмын ик вуйлатышыжэ лийын. Кавказысэ Йошкар фронтлан оружий дэнэ снарадым кондаш большевик организацэ тудым Москош колта.

1918 ийыштэ Киров йолташ Царицин коч Кавказыш кугу транспорт сар ўзгар дэнэ пўртылын, но вэрышкэ мийэн шуаш йўн лийын огыл. Кавказ Йошкар армийын шала партизан-влакшым шўртнўо погонан бандэ влак чактарэн шуктэныт. Контррэволюцо ваштарэш кучэдалмаштэ Киров йолташман пэш отвэтствэнэ участкым—Астраханьым аралаш пуат. Граждан сарын историйышкыжэ Киров йолташ пэш сылнэ ластыкым пуа. Тыштэ Йулын ўлыл мучаштыжэ Киров йолташ XI армийым погэн порадкэ ыштымэ пашам вуй-

лата. Сэргэй Мионовичын пытыдымэ вийжэ шолмо дэнэ Астрахань Совет-влакын кидэш кодо.

Совет Азэрбайджан дэнэ мэншэвик Грузий коклаштэ кыл чымалтмэ жап толын шуо. Совет правитэльствэ Кировым Тифлисыш РСФСР-н полномочно прэдставитэльжылан колта. Ик мынбар жап гыч Сэргэй Мионович у, пэш отвэтствэн пашам налэш. Польшо дэнэ тыныс ылышым ыштышаш дэлэгатлан колтат. Вара угыч йўдвэл Кавказыштэ, Азэрбайджаныштэ партийнэ пашам ышта.

Киров йолташым партий раш шинчэн. Партийын X-шо сйэздыштэ тудо ВКП(б) Рўдў Комитэт члэныш кандидатлан сайлалтэш, XI сйэздыштэ Рўдў Комитэт члэн лийэш.

Контррэволюцион троцкизм ваштарэш, Зиновийэвын опозитсий дэн пурла опортунизм ваштарэш Киров йолташ вийан кучэдал шогыш. Киров—кугу Сталинын лишыл соратникшэ, тунэмшыжэ да танжэ.

1926 ийыштэ, Зиновийэв опозитсым шалатымэ дэч вара Киров йолташ—ВКП(б) Лэнинград Губкомын да ВКП(б) Рўдў Комитэтын, Йўдвэл-Касвэл бўрожын сэкрэтаржэ дэн ВКП(б) Рўдў Комитэт Политбўро члэнын кандидатшэ, 1928 ий гыч—ВКП(б) Лэнинград Облас Комитэтын сэкрэтаржэ. 1930 ий гыч ВКП(б) Рўдў Комитэт Политбўро члэн, 1934 ий гыч ВКП(б) Рўдў Комитэт сэкрэтар, Лэнинград Облас дэн ола комитэт-влакын сэкрэтаржэ. Киров йолташ—ССР Ушэм Рўдў Исполнитэльныэ Комитэт призидиумын члэнжылан йатыр составыштыжэ шогэн.

Пашазэ класын сомылжо вэрч Киров йолташ чын большевик лийын 30-ий кучэдалыэ. Тыгайак лийын тудо бойэвой постэш колыш.

**ВКП(б) Рүдө Комитэт йанвар
плэнумышто докладчик-влак**

В. М. МОЛОТОВ йолташ

Л. М. КАГАНОВИЧ йолташ

Партийын большэвик политикиштыжэ у сэнгымаш-влак

ВКП(б) Рүдө Комитэт ноябрсэ плэнунын „Киндылан да моло йужо продуктылан картычкэ системым пытарымэ“ дэн „Йал-озанлыкыште политотдэл-влак нэргэн“ пунчалжэ партий политикын кугу дэч кугу у сэнгымашыжым ончыкта.

6 ий ожно кочкыш настам картычкэ дэн пуэдымаш молан ышталтын? Тунам элыштына илыш могай улмаш? Йалыште тунам шукужо шала, тыгыдэ, ышкэт вуйа илышан кресаньык озанлык ыльэ. Нуно эллан киндым ситарэн кэртын огытыл. Тыгэ 1928 ийсэ шурно лэктыш гыч кугыжаныш 650 миллион пүт киндым гына вэлэ йамдылэн кэртын. Садлан пашазэ-влаклан картычкэ системым ыштымэ дэн гына шулдо акан киндым ситарэн толна. Тидын дэн нэлэ промышлэнысын пашажым ончыко колташ полшышна, да социалис строительствылан нэнгызым пыштышна.

Картычкэ системым ыштымэ дэн гына кугыжанышлан тэхник культурым (йытын, мамык, кыньэ, тамака) пуэн шогышо озанлык-влаклан киндым шулдо ак дэн ужалаш йөн лийын ыльэ.

Киндэ шотышто элыштына паша йөршэш вашталтэ.

Пытартыш 6 ий жапыште йал-озанлык пашам партий социализм корныш шындыш. Колэktivлымэ паша тунг шотышто ыштэн шукталтын. Ожнысо ышкэт вуйа илышэ озанлыккан йал кизыт колхозангын. Совхоз-влакат йатыр ышталтыч. Кизыт социалис пасулаштэ шүдө түжэм дэн йал-озанлык машина-влак пашам ыштат. Тидын дэн киндым нормо шот дэн пумым пытараш йөн лийэ.

Тэний кугыжанышын йамдылымэ киндыжэ 1½ миллиард пүт уло. 1928 ий дэн тагастарымаштэ

2 кана шуқырак. 1928 ийсэ дэч 2¹/₂ кана шуқырак кочкыш наста (продовольствэн культур) уло.

Тыгай у условий лиймэ дэн киндылан картычкэ систэм ок күл лийэ. Садланак Сталин йолташын шұдымыжө почэш партий Рүдө Комитэтын плэnumжо 1935 ийын 1 йанвар гыч күктымө киндылан, ложашлан да шұрашлан картычкэ систэм пытарэн, ты продукт-влакым сатулымаш шот дэн ужалаш манын, пунчалын.

Тидэ пунчалым элысэ шэмэр массэ пэш кугу йывыртымаш дэн ваш лийэ. Нинэ продукт-влакылан картычкэ систэм пытарымэ дэн ончыкыжо пашазэ, колхозник да служышо-влакын илышышт сайэмшаш.

Картычкэ систэм пытарымылан көра рынкыштат киндэ, тыгак моло түрлө йал-озанлык продуктат шудэштэш. Совет окса пэнгыдэ акан лийэш. Адак тидлан көра киндэ дэн сатулымаштэ спэкуляцымат пытараш йөн лийэш.

Киндылан картычкэ систэм пытарымэ дэн пырлыа партийын Рүдө Комитэт плэnumжо 1935 ийын 1 йанвар гыч пашазэ дэн служышо-влакылан пашадарымат күзыкташ пунчалын.

Киндын нормо шот акшым изиш күзыктымө дэн йал-озанлык сырйонат (йытын, кынэ муш, молат) акшэ нөлталтэш.

Йал-озанлык сырйом йамдылшэ районлашкэ киндым нормо шот дэн колтэн шогымым чарнэн, киндэ, ложаш да моло продукт-влакат кумдан ужалаш тунгалалтэш. ЦК плэnum пунчал почэш ола дэн йаллаштат киндэ сатулымаш кумдан шарлышаш.

Картычкэ систэм пытарымаш умбакыжэ совет сатулымо пашамат вийан колтэн шогаш полшаш тунгалэш.

Молотов йолташ киндылан карчычкэ систэм пытарымэ нэргэн тыгэ ойлэн: „умбакыжэ ола дэн йаллам снабжатлымым сайэмдымаштэ, калык йодмым сайырак шуктымаштэ, сатулымаштэ картычкэ систэм пытарымаш Совет Ушэмын вийанмыжым, йал-озанлыкыштэ вашталтыш лиймым да элыштына социализм ыштымын у сэнгымаш-влакшым опчыкта. Мэ вийанрак лийын улына, садлан картычкэ систэм пытарэна“.

Плэnumын „Политотдэл-влак нэргэн“ пунчалжат пэш кугу значэньан улэш.

1933 ийын тунгалтыштыжэ политотдэл-влак ышталтыч. Тунам нунын ончылан партий МТС-ым, колхоз дэн совхоз-влакым политик шотышто пэнгыдэмдышаш да йалысэ пашаштэ ситыдымаш-влакым пытарышаш задэчым шындыш.

Нуно вара ты задэчым шуктышт, укэ? Мутат укэ, шуктышт. Тидым колхозник-влак ышкэат шинчашт дэнак ужын шогышт. Политотдэл-влак йалыштэ партийын вуйлатымашыжым пэнгыдэмдышт, колхоз-влакым организацэ да озанлык шотышто пэнгыдэмдымаштат кугу сэнгымаш-влакым ыштышт. Тыгэ политотдэл-влак полшымо дэн „Совет да колхоз ваштарэш кайшэ тушман-влакым тунг шотышто пытарымэ“—манын плэnum каласыш.

Кизыт чумыр кресаньык озанлыкын ныл ужаш гычшэ кумытно колхозышто. Нунын 90% ұдымө мыландышт шотлалтэш. Партий да тудын политотдэл-влакшэ вуйлатымэ дэн ты колхоз-влак сэнгыдымэ вийыш савырнышт.

1933-34 ий коклаштэ йал-озанлык кугыжаныш дэч пэш шуко, түрлө йал-озанлык машина нам налын. Кизыт социалис пасулаштэ 281 түжэм трактыр, 33 түжэм комбайн, 34 түжэм груз автомобиль, 845 түжэм имнэ дэн да трактыр дэн ұдымө машина, 129 түжэм сложно дэн пэлэ сложно кылта шиймэ машина, 2 млн. 85 түжэм түрлө пырчан шурно дэн тэхник культур погымо машина-влак пашам ыштат.

Машина-влакым кучылт моштымаштэ да агротэхник йоным пуртымаштэ йатыр сэнгымаш-влак ышталтыныт. Совет Ушэмын йужо районлаштыжэ игэчэ томам ыльэ гынат тэний ұмасэ дэч шурным йатыррак налмэ. Киндэ

МТС политотдэл начальник колхоз пасушто куралмын кэлгытшым онча

йамдылымэ планат тэний 1933 ийсэ дэч тылзат пэлылан, 1932 ийсэ дэч кум тылзылан ончыч тэмалтын.

Пүтынъ Ушэмысэ колхозник - ударник - влак сйэздыштэ Сталин йолташын—колхозым большэ-вик колхозыш савырышаш, колхозникым уланым ыштышаш вэрч крэдалман, манын ойлымыжо колхозник массын практик, бойэвой програ-мышкыжэ савырнэн.

Политотдэл-влак тыгай кугу сэнгымашым пар-тийын кугу онжо Сталин йолташын да Рүдö Ко-митэтын вуйлатымэ дэн ыштышт.

„Тугэ гынат, паша тыгэ ончыктыш: йалын пэш чот ончык каймыжлан кöра политотдэл-влак вуй-латэн огыт шукто, колхоз йалыштэ политик, озанлык, культур-йүла (школ, эмлымэ вэр да моло) пашам вуйлаташлан чыла пашам: админист-ративнэ, озанлык, культур-йүла финансэ да моло пашам авалтышэ партийнэ дэн совет орган-влакым пэнгьдэмдыман“—манын плэнунын пун-чалыштыжэ ойлалтэш.

Садлан ВКП(б) Рүдö Комитэт плэnum МТС политотдэл-влакым тыглай партий органыш савы-рыш. Тидлан лийын политотдэл-влакым районлаштэ улшо партий комитэт-влак дэн ушаш, а утларак

кугу район-влакым иктаж кунар у район-влаклан шэлаш манын пунчалын.

Рүдö Комитэтын 1933 ий йанвар тылзыштэ лийшэ плэnumжын ончыктымыжо вашталтдэак кодэш, йал-озанлыкым умбакшат вийангдэн шо-гыммо вэрч кучэдалмаш да тудым социализм корно дэн молэмдэн шуктымаш кизытсэ жапыштэ партийын эн күлэшан пашажлан шотлалтэш ма-нын, плэnum ойыртэмынак раш каласэн.

Чыла тидэ йалыштэ партийный пашам лушта-рымэ нэргэн огыл, тудым сайэмдышаш да пэнгь-дэмдышаш нэргэн ойлалтэш. Кизыт политотдэ-лыштэ улшо чыла пашайэн-влак районысо пашаш кодыт. Тыгэ районысо партий комитэт дэн районысо вуйлатымэ паша утларак пэнгьдэмшаш.

Мэ тидым шинчэна, клас тушман кырэн шала-тымэ, но йөршэш пытарымэ огыл. Садлан клас тушманын косаж дэн уло вийым пыштэн, чакныдэ крэдалаш күлэш.

Йужо кочкыш насталан картычкым пытарымэ да МТС политотдэл-влакым тыглай партийный организацыш савырымэ—тидэ калык озанлыкын кугу дэч кугу сэнгымашыжым ончыкта.

Кажнэ шэмэрлан плэnumын пунчалжым шинчэн налын, тудым илышыш тўрыс пуртэн шогаш тыршыман.

Совет-влакын X погынымашыжым кугу сэнгымаш дэн ваш лийна

Шэрнур районна колэктивизацэ шотышто эн ончылно шога. Совет-влакын 10-шо погыныма-шыжым 81% колэктивизацэ дэн ваш лийна. Код-шо совет-влак погынымашкэ 40% ышкэт озан-лыккан толын улыт ыльэ гын, тэний совет погы-нымашкэ посна озанлык дэн илышэ 1йэн гына толын. Тудат погынымаш гыч кайэмат викак кол-хозыш ушнэм ман погынымашлан мутым пуэн мөнгыжö кайыш.

Грамотлан тунэммэ шотыштат мэмнан районна

пэш чот ончыко кайэн. Совет-влакын 9-шэ погы-нымашкыжэ пэлыжэ утла кнагалан тунэмдымэ йэн толын улыт ыльэ гын, 10-шо погынымашкэ чыланат кнагалан тунэмшэ йэн погынэн улыт. 224 йэнгыштэ 44 йэнгжэ изин тунэмшэ, молыжо чы-ланат кугунрак тунэмшэ улыт ыльэ.

Шэрнур район шушаш сйэздым 100% колэктивлымэ озанлык дэн эртараш тўнгалэш.

*Кугу Шокиэм й/с., „Чавайн“ колхоз
вуйлатышэ Истакова Капиталина*

ЙАЛСОВЭТЫШКЭ УДАРНИЦЫМ САЙЛЫШНА

Ўмаштэ „Марий ўдрамаш“ журналэш— Аргамач йалсовэт көргысө ўдрамаш-влак шэнгэч шүдырнат, ман возымо ыльэ. Ўмаштэ йалсовэт көргыштө 3 йаллан ик колхоз гына ыльэ. Тэний Шап тўн йалэш 7 пөрт дэн нужна, ик марда ушнэн Сталин лүмэш колхозым почыч. Тидэ колхоз почмаштэ ўдрамашын кумылжо колхоз вэлыш савырнымаш пэш раш койо. Ўдрамаш-влак колхоз илыш дэн гына нэлэ илыш гыч утаралт кертмым палэн налыныт. Колхоз илыш вэрч тыршат.

Ўдрамаш-влакын активнысышт ийын кушкэш. Ик сай ударницэ Аксанотова Натальам йал упол-

номочэнлан сайлышна. Тудо кэч могай пашаштат пижын ыштышэ ўдрамаш. Ўмаштэ марижэ дэн коктын 325 куб. метр чодрам шупшыктышт. Кэч могай озанлык-политкампаньыштат тудын активнысшэ ойыртэмынак койын шога ыльэ.

Ончыкыжат, тудым йал уполномочэнлан сайлымэ дэн пашам сай колташ тўнгалэш ман ўшанэна. Пашам шукташ тыршымыжым кызытак ужына. Тошто уполномочэн кэч могай заданьэ шуктымаштат шэнгэлан шүдырнэн мийа ыльэ гын, Наталья йытын йамдылмашым, шыл тўлымашым 100% -лан тэмэн.

Асылбай.

КРИСТИНА ударницэ лүмжым шүктара гын, ударник-влак рат гыч корангдэна

Лэбэдэва Кристина кок ий годсэк колхоз вольык фэрмыштэ пашам ударнэ ыштэн шогыш. Вольыкым сай ончымыжлан кок кана пөлөкымат нальэ. Ўмаштэ октябрь пайрамлан кэм дэн, 8 мартлан шовыч дэн пөлөкышна.

Арака Кристинанам локтыльо. Тудын марижэ арака кэвэтыштэ прикащиклан шога. Ватыжгэ, марижгэ эркын-эркын йўаш тунэмыч. Кизыт ындэ Кристина аракалан лийын ударник лүмжым шүкта. Марижын кэвытыштыжэ 120 тэнгэ окситэ. Кристинан ушкалышт ломыж шогат.

Кристиналан вольыкым орландараш она лу.

Погынымашэш Кристиналан—ит йў, пашат кодэш, ударник лүмэтым шүктэт—манна. Кристина погынымашэш шкэ ўмбакажэ пашам сайын ышташ, йўаш огыл ман обэзатэлыствым нальэ.

Укэ, Кристина ышкэнжым ыш төрлатэ. Погы-

нымашлан кок кэчэ гына эртыш, рошто йўашат кайыш. Вольык адакат мондалтэ, Кристина вич сутка мартэ йўн кошто.

Мэ МТФ-ыштэ ыштышэ ўдрамаш-влак тидым чытэн ыжна кэрт. 12 ўдрамаш-влак Кристинан ончымо ушкалыштым шэлын нална. Кызыт көлан вич ушкал, көлан кудыт логалын. Вольык ончымым огына лушкэмдэ, ончыкыжо эшэ угла-рак вэлэ вийангдэна. Ышкэнан ўмбака тыгай обэзатэлыствым налына:

- 1) Вольык ончаш мэшайшэ лодыр тушман-влак дэн чот кучэдалаш тўнгалына.
- 2) Вольыкым сайын ончаш тўнгалына.
- 3) Вольык вўтам йандар кучэна.
- 4) Вольык вуйым шукэмдышаш вэрч кучэдалаш тўнгалына.

„Йошкар Ўжара“ колхоз М. Т. Ф.-ыштэ ыштышэ ўдрамаш-влак.

КЫРГОРИ ПЛАГИ йалсовэт вуйлатышэ

1929 ий мартэ тудо батрачкэ улмаш. Тудын ачажат, аважат, изажат йэн пашам ыштэныт: кулак киндым түрэдыныт, күтүм күтэныт. Аважэ дэн Плаги йодыштынат коштыныт.

1929 ийыштэ Кузньэч йалэш „У Вий“ колхоз почылтэш. Тидэ колхозыш 9 озанлык пура: йорловлак дэн марда-влак. Тидэ индэш йэш коклаштэ иктыжэ Плагин йэшыжэ улмаш.

Колхозыш пурымөнгө Плагилик ликпунктыш пураш йөн лийэш. 1929-1931 ийлаштэ Плаги кнагалан тунэмэш. 1930 ийыштэ мартын 8-жэ ВКП(б) члэн кандидат лийэш. Адак ик ий гыч 1931 ийын мартын 8-жэ ВКП(б) члэныш пура. Тидэ жапыштэ Плаги колхозыштат пашам сай ышта, мэр пашаштат активисткэ лийэш. 1932 ийыштэ тудым йал совет члэнлан сайлат. Тунам тудо колхозышто ушкал ончышо улмаш. Ушкалым сай ончымыжлан Плагим колхозник-влак пэш пагалат улмаш. 1934 ийыштэ тудым имньэ ончаш коньухлан шогалтат. Плаги 8 имньым ончаш тунгалэш. Тидэ жаплан „У Вий“ колхоз 30 озанлыккан лийын. Но тидэ жапыштэ колхоз вуйлатышэ Мамайэв йуаш тунгалын. Колхозышто дисциплинэ лушка, учот пыта. 300 пут парэнгэ шүын, йомын пыта. Колхозышто його, лодыр-влак озаланаш тунгалыт: нуно, пашам огыт ыштэ гынат, кожмак колхозник-влак дэч ончыч киндым налыт. Садлан кожмак-влак сырат, пашаштым кудалтат. Чыла түрлө кампаныштэ колхоз почэш шүдырнаш тунгалэш.

— Йал советыш мийашат вожылам ыльэ—манэш Плаги.—Эрэ мэмнан колхозым вурсат ыльэ.

Түрлө мошэньык-влак колхоз погым шолыш-таш, шалаташ тунгалыч.

Тидым чыла Плаги МТС политотдэл начальниклан каласа. Политотдэл начальник колхозышко толын шуэш. Колхозник-влакым пога. Мамайэвым прэдсэдатыл гыч луктыт. „У Вий“ колхоз прэдсэдатыллан Плагим шогалтат.

Колхоз прэдсэдатыллан шогалмэкэ Плаги тунамак правлэньэ члэн-влакым пога, нуным туныкта, а колхозник-влаккан тыгэ каласа:

— Кө пашам ок ыштэ гын, ышкэ обэзатыл-ствыжым ок тэмэ гын, тудо мый дэкэм ынжэ тол, мый дэчэм нимомат ынжэ йод.

Колхозник-влакым ынлык-тараш колхозышто газэтым шаркала, лудэш, пырдыж газэтым лук-

таш рвэзэ-влакым организоватла. Колхозышто по-рэдкым ышта.

Тошто прэдсэдатыл годым йогыланэн кийшэ-влак, мошэньык-влак Плагиликан учым ышташ шонат. Машинист Йэрмаков Николай уржа түрэдмэ годым мутайа, садлан уржам 8 кэчэ олмэш 10 кэчэ түрэдаш тукныш. Глушков Григорий вакшыш имньылан шавышым (посыпкам) йонгыш-таш мийэн да, шолышт ужалэн, орава кольасам шолыштын, имньэ ўзгарым ужалэн. Глушковым Плаги колхоз гыч луктын шуа, машинистлан пэнгыдын каласа:

— Ыштэт гын, сай ыштэ. Укэ гын, вэсым шогалтэна.

Киндым кугыжанышлан пумаш годымат мутайаш төчымө лийэ. Йэрмаков Иван дэн Ларинов Игнат Йошкар-Олаш киндэ нангайаш кайэн улыт да, корнышто йуын мутайэн коштын улыт. Нуным 10 паша кэчылан кажныжым штрафоватлэн, калык ончылан вожылтарэн, Плаги моло колхозник-влакым мобилизатлэн, кугыжанышлан киндэ пумым срокышто акуратнэ тэмэн.

Волыккан кургым йамдылымэ, силос опымо, идым лэваш ыштымэ,—тыгай йөн дэнэ кэнэж пашам „У Вий“ колхоз пытарыш. Колхоз сай радамышкэ лэктэ. Тидым ужын шыжым ик канаштэ 15 ышкэт озанлык колхозышко пурыш. Тачсэ кэчылан „У Вий“ колхозышто 45 озанлык шога.

Кодшо нойабр тылызыштэ Кузнэч йал совет кугу кұрылтышыштө ыльэ. Финплан 50 процэн вэлэ тэмымэ. Финчасть вуйлатышэ Вэдэнкин 3703 т. растратым ыштэн. Кугыжанышлан киндэ пумаштэ тыгай шот ыльэ: колхоз-влак 93 процэн тэмэныт, ышкэт озанлык-влак 52 процэн. Киндэ ужалмаш тулэчат томам—525 цэнтнэр олмэш 25 цэнтнэр вэлэ ужалымэ.

17 нойабрыштэ йал совет угыч сайлалтэш. Йал совет прэдсэдатыллан ик ой дэнэ (Шэстакова) Кыргори Плаги сайлалтэш.

Плаги пэрвой кэчыштак кұрылтыш пытараш пижэш. Эн кугу кұрылтыш йытын йамдылымаштэ улмаш. Улыжат 9 процэн вэлэ тэмымэ. Кэч могай пашаштат ўдрамашым таратэн мошташ йөсырак, а ўдрамаш пэш кугу полышым пуэн кэртэш. Плаги шонаш тунгалэш: мо йөн дэнэ тидэ кұрылтыш пытараш ўдрамаш-влакым полшыкташ. Йүдшө-кэчыжэ шона. Шуко шонымэкэ

ик эрдэнэ Плагин шкэ йал совет көргысө чыла колхозлашкэ, йаллашкэ сэрышым колта. Декабрын 12-лан йал советышкэ ўдрамаш-влакым уналыкэш ўжэш.

Плагин ўжмыжлан колхозла гыч 100 ударницэ-влак погынат. 45 ышкэт озанлыкан ўдрамаш толэш, чылажэ 200 йэнг погына. Плагин нуным тўмыр-шўвыр дэн ваш лийэш. Чай, пэчэньэ, шылшўр—кочкаш йўаш йамдылымэ. Кажнэ ўдрамаш дэн Плагин мутлана, кажнэ дэч йодыштэш. Уна коклаштэ райком сэкратарь Йэгоров лыжган мутлана. Чон-кумыл нёлтын муралтэн колтат, музык шокталта, ик изирак капан йытыра ўдыр (комсомолка ала мо) кушталтэн колтыш.

Уна-влакшын кумылышт лывыргэн шумэкэ Плагин нунылан тыгай мутым каласыш:

— Пагалымэ йолташ-влак! Ожно мэмнан гай марий ўдрамаш ышкэ ўдрамаш пусак гычнэ чарашкэ лэкташ тоштын огыл. Кызыт мланна Совет влась пөрийэнг дэн төрак правам, эрыкым пуэн. Шоналтыза, ожно кунам тыгэ тынар ўдрамаш погынен, вэсэлитлэн, кангашэн кутырэн кэртын? Мыланна кугу права пуалтын. Кугу права гыч кугу обэзаныс лэктэш. Мэмнан йал совет пэш кугу

кўрылтышыштө. Тидэ кўрылтышым йытараш мэ, ўдрамаш-влак, кугу полышым пуэн кэртына. Эн ончычак йытыным налына. Йытын—мэмнан ўдрамаш кидыштэ... Йытыным кугыжанышлан огына пу гын, тэкстильнэ завод-влак мо дэнэ мыланна вургэмым, виньэрым куаш тўнгалыт?..

Плагин ўдрамаш-влаклан моло шотыштат ынглыктара. Кузэ пөртым арун кучаш кўлэш, молан шымакшым кудалташ кўлэш,—тидэ кас пэш шуко кангашалтэш.

Мутланымаш коклаштак муралтэн колтат, музыкым шоктат... Кас пэш сай эртыш. Эр тулэчат сай тольо. 150 ўдрамаш тылэч вара Плагин ўшан йолташыжэ, полышкалышыжэ лийыч.

Декабрын 13-жак Кузнэч йал совет мучко колхозлаштэ 2 смэнэ дэнэ йытын тулаш тўнгальыч. Облась Совет-влакын 10-шо погынымаш кэчыжлан йытын план 75 процэн тэмэ. 7 кэчыштэ 66 процэн!.. Тачэ 23 декабрлан 100 процэн тэмшашлык.

Тидэ йөн дэнак Плагин тидэ декабр тылызыштэ 2 колхозым почо. Иктыжэ Киров йолташ лўмэш.

Йал совет вуйлатышэ коклаштэ эн сай улмыжлан, Плагин район сйэзд облась сйэздыш колтэн.

С. Чавайн

СОЦИАЛИЗМ ЫШТЫМАШТЭ ЎДРАМАШЫН ВИИЖЭ КУГУ

„Ўдрамашын ушыжак кўчык, пөрт көргыштө шогылташ гына йөра. Пасуш лэктэш гын, шкэ ангажымат йужо ўдрамаш ок палэ“—ожно пөрийэнг-влак ўдрамаш нэргэн тыгэ ойлат улмаш. Тудо тыгак лийын. Ўдрамашын ушыжо эрэ пөрт көргө тыгыдэ пашам гына ыштэн илымэ дэн вийнэн кэртын огыл. Садланак вэт рэвольуцо лиймэ мөнгө ўдрамаш коклаштэ пэш шуко пашам ышташ вэрэштэ. Ожно мэмнан Оршанкэ районышто тунэмшэ ўдрамашым муаш пэш йөсө ильэ. 17 ий годсэк ўдрамаш пэш кугын ончыко тошкальэ. Кызыт ындэ тунэмдымэ ўдрамашым муаш йөсө. Социализм ыштымаштэ пөрийэнг дэн төрак пашам ыштэн шогышо ўдрамашым йатыр ужат. 1934

ийыштэ кажнэ йал советыш 30 процэн ўдрамашым сайлымэ. Совет сайлымэ кампаньэ жапыштэ Марков йал совет көргыштө кок колхозым почна. Ик колхозшылан „Второй пәтиләткә“, вэсыжлан „Киров“ лўмым пушна.

Колхоз строителствэ кушмо дэн пырля ўдрамашын активностышат пэш чот кушкэш. Ўдрамаш-влак колхоз правлэныштат пэш активнэ пашам ыштат. Ликбэз пашаштат улыт. Кажнэ йалыштэ депутат группо уло. Ўдрамашын йўкшө йыр-ваш шокта. Погынымашкэ мийэт гынат, ўдрамаш-влак культур илыш вэрч кучэдалыт. Погынымашэш тамакам шупшаш огыт пу, кўвар ўмбакаш шўвэдымэ ваштарэш кучэдалыт.

Чачи

КНАГАЛАН МОШТЫШО ИК ЁДРАМАШАТ „МАРИЙ ЁДРАМАШ“ журнал НАЛДЭ ЫНЖЭ КОД

КАЛЫК КОКЛАШТЭ ЖУРНАЛЫМ УТЛАРАК ШАРЫМАН

„Марий Ёдрамаш“ журнал мыланна колхозницэ-влак коклаштэ паша ыштышэ ёдрамаш-влаклан пэш кугу польшым пуа. Колхозницэ-влакат журналым лудын умылат, ышкэ шинчымашыштым кугэмдат. Но, тугэ гынат, журнал ёдрамаш коклаштэ пэш шагал. Шуко ёдрамаш тыгай журнал лэкмым огыт шинчэ. Ёдрамаш-влак гына огыл, тэвэ умаштэ мый сойуз пэчатэ дэнэ учашышна. Мэ, куд ёдрамаш-влак, журналлан подпискым ыштэн улнат, журналым пэш вучэна. Журнал ок тол. Вара сойуз пэчатыш йодаш мийшым. Тушто тыгай журнал нэргэн колын огынал маныт. Тылэч вара книжка ужалымэ магазиныш кайышым,

туштат огыт шинчэ. Нинэ кок учрэждэний-влак огыт шинчэ гын, нимолан ок йөрö. Нуно огыл гын, калык коклашкэ кө вара журналым шара.

Журнал пэш күлэшат, Шэрнур гыч ик номырым налын тольым. Журнал пашаштэ пэш полша, тудын дэч посна пашам ышташ йöсö. Умаштэ 8 мартлан журнал гыч матэриалым налын, пырдыж газэтэш ончыл статьям возышым. Тувэч сүрэтым пүчкэдэн налын, газэтыш пыжыктыльым. Ёдрамаш вий дэнэ 8 мартлан пэш сылнэ пырдыж газэтым лукна.

*Оршанкэ р-н, Марковский й-с., „Йошкар
Ўжара“ колхоз члэн Орэхова Настачи.*

„МАРИЙ ЁДРАМАШ“ журналым жапыштыжэ намийэн шуктышаш вэрч кузэ кучэдалман

Йолташ! Тый „Марий Ёдрамаш“ журналым ышкэндан почтовой отдэлэний гоч подписайэнат да тудым жапыштэ тыланэт огыт намий гын, (чылт огэш мий, йужо номыр йомэш) эн ончычак ышкэндан почтовой отдэлэний дэчда йодса. Подпискым писма коштыктышо гоч ыштэнат да журнал огэш мий гын, писма коштыктышо дэч йод. Подпискэ ыштымэт годым ик квитанцийым ышкэ кидэшэт кодо. Журнал огэш мий гын, квитанцэ почэш кычалашэт онгай лийэш. Писма коштыктышо журналым йодмэт вачак ок кондо гын, почтовой отдэлэнышкэ мийэн заказ номы-

рэтым да могай тылызылан тыйын подпискэтым облась газэт экспедицыш колтымым палэн нал. Ситыдымашым муат гын, тудым вуйшимаш дэн пырля „Марий Ёдрамаш“ рэдакцыш колто.

Подпискым вик издатэльствэ гоч ыштэнат гынат, журнал жапыштэ, альэ вуйгэ огэш мий гын, тунам вара вуйшимашым квитанцэт дэн пырля вик издатэльствышкэ колто. Вуйшимаш дэн пырля ышкэ адрэсэтым раш возэн колто. Тыгэ вэлэ мэ журнал шарымаштэ ситыдымашым пытарэн кэртына.

„Марий Удрамаш“ рэдакцэ

ЙОЛТАШ

(ОЙЛЫМАШ)

Грачэв Йынатий үскырт, йолагай шочын... Кэч кушко кайа гынат, тудым вашкэ ит вучо. Калык пашам ыштэнат ситара, а тудо ижэ тарвана.

Йынатийлан Тачанам марлан налын пумышт годым тудын йэшыжэ: „вашталтэш! Йэшанэш гын, конга үмбалнэ почанашыжэ монда! Тунам киньэлмэт огэш шу гынат, киньэлат“, шонэныт.

Чынак, арныа жап гай „рвээт“ агытанла курышталэш, а варажэ Тачана—тышкат, Тачана—тушкат. Йынатий кунам эшэ киньэлэш, төрлана, кунам чийа!.. Кочкаш тўналэш гын, ужмэтат огэш шу, укшычмэт вэлэ шуэш! Онлаш лужым кок мogyрыш шупшышт шинча.

— Умшат гыч луктын шу, укэ гын, альэ мо!— Тачана тудым кычкыра.—Иктажэ шинчын мо?— Йынатийат йужгынам колыштэш, изиш тарвана, варажым адакат ышкэ сэмынжак тўналэш. Пашаштат тыгак. Тамакым пыжыкта, йужо гын, ты жапыштэ папиросым шупшын пытара, тудо пўтырэн шогылтэш. Ангырат огыл вэт ышкэ. Ойлаш тўналэш гын,—пуйто уполномочэн вэлэ! Тугэ чийалтэн шында дык, колыштынак шулэг. Пашаштэ гын, тўрлө шылтыкым муэш: „шуам эшэ“, „вашкымэ дэн йэнгым воштылтэт“, „кө шинча, ала йўр толэш“, альэ эшэ иктаж мо вэсэ! Утларакшым тудо „эркын кайэт—мўндўркө шуат“ манмэ калык мутым йөрата. Тыгак тудо калык дэч эрэ шэнтгэчын шўдырнэн коштэш. Колхозышкат эн почэш пурэн. Колхозыш пурымыжат шуэш манмыжланак эрэ кодын да кодын.—Кушко вашкэт? Ышкэнан пошкудо влак улыт вэт—нигушкат куржын*огыт пытэ!—манын.

Кө шинча, колхозышко пуршашымат ала альат шуйа ильэ, Тачанажэ чытэн ыш кэрт. Йодмашым возэн, кидышкыжэ Йынатийлан карандашым кучыктыш:

— Кидэтым пыштэ!—маньэ.

Йынатийат кидэш карандашым кучэн, карандаш вуйым шўвылтышат, вуйжым рўзалтыш:

— Мом тыгэ вашкэт, от шу мо?

Йынатий Тачанажын бригадышкыжак логалын.

— Тэ тудым ала ышкэ бригадышкэт налат ильэ,—манын Тачана моло бригадир-влак дэч йодын.

— Укэ, Тачана, утарэ.. Тыйэ тудым ышкэ

утларак шинчэт, мэ тудын дэнэ шэрнам тэмэна, шинчын шорташ пэрна..

— Укэ гын, йөра! Тачана марижым шкэ бригадышкыжак нальэ.

Йынатий пашаштэ тугак вашкэн огыл. Калык кочкаш ок йарсэ, вашка, а тудо тышкэ-тушко жапым эртарэн пэрныл коштэш. Тэвэ шонго-влак дэн мутланэн эртарара, йошкар онга дэн шэм онга воктэн шогылтэш, ты годым тудо йошкар онгашкэ логалшэ-влакын лўмыштым вуйышкыжо пышташ толаша. Шэм онгаштэ пор дён возэн шындымэ шкэ фамильыжым уждымо вэл лийын, вожылаш ушыштат укэ.

Ик кана тыгэ шэм онга дэн йошкар онга воктэн пёртын шогылтмашкыжэ лач политотдэл начальник Рыбаков Сэргэй Иванович мийэн шуын.

— Грачэв, тэргэт вэлэ? Ала иктажым йонгылыш пуртэн шындэныт?—манын Рыбаков йодэш.

Йынатий пўйжым „шыр“ ышталын.

— Укэ...

— А мо вара?

— Мый... завхоз дэч шөрмычлан кайаш лэктынам...

— А шөрмычшө шкэ толэш мо? Тудым мийэн налыт дыр?

Йынатий нимом пэлэштыдэ завхоз дэч ошкылын. Сэргэй Иванович Йынатийын тупэшыжэ кошкэн кэржалтшэ тэгыт лаштыкым ужын воштылалын, колхоз правлэнышкэ ошкылын. Ваштарэшыжэ колхоз вуйлатышэ лэктын.

— Сэргэй Иванович, молан Йынатийлан лудын шукташ эркым ыжыч пу? Мый окна гыч ужым. Лўдыктэн колтынэм ильэ да, адак тыйын тудым шэфышкэ налмэтым шоналтышымат, чарнышым. Кайышна, куралмыштым ончал савырнэна.

* * *

Йынатий лач завхозым ужын огыл, тудо лэктын гына кайэн лийын улмаш.

— Вашкэ курж! Альэ поктэнат шуаш лийэш, тудо альэ Онисмыт торэшкат шуын огыл...—манын каласэныт.

Йынатийат лавран, ночко орава корным ужын, лакылам вончаш, альэ йыр савырнаш кўлэш вэт—шоналтэн, вуйжым рўзэн ошкылэш.

— Йылмыдажэ вўдылэш, шкэ вуй йыр шонэн огыда ойлыс! Тыгай лавран корнышто кунам

поктэн шуат? Эх, ойлыштыда вэт! — манын, капка ончылно кучэдалшэ агытан-влакым ончэн, эркын мөнгэш ошкылын.

Тачана марийжын кыжмыкшым шинчэн, садлан тудлан содор тачэ шуктышаш пашам пуэн огыл, а эрлалыкым пуэн. Эрлашыжымлан Йынатий шуктэн кэртын. Тыгак тудо эрэ моло дэч ик суткалан почэш кодын илэн...

* * *

Рыбаков колхозышко пэрвой гана толмыжо годым, колхозник-влак дэн шукушт дэн үчашэн. Көлан утларак энэрташ лиймымат эскэрэн.

Колхозышто тудо кугу капан, пэнгыдэ Йынатийым ужын. „Тэвыс тыгай-влакым иктаж визыт бригадышкэ чумыршаш ильэ, ту бригадэ шкэ почэшыжэ чылам шүдыра ильэ!“ — шоналтэн.

— Йолташ-влак, кузэрак вара? Тидым ыштэн кэртына укэ? — манын.

— Рыбаков йолташ, мэ тудо, мутат укэ, пижына! Шуктэна! Ийгэчыжэ тэвэ мом каласа, тудын пашажэ. Шошо могай лийэш вэт. Эр толэш гын, — тыйын планэтым түргочат тэмэна, а шуйаланэн толэш гын, — вуйэш ит нал, шольаш, кошкымымат вучаш логалэш... — манын колхозник-влак ик йүк дэн гай кычкырэныт.

— А тый кузэ шонэт? Мыйын ончыктым жап дэн шукташ лийэш? — манын Рыбаков Йынатий дэч йодын.

Колхозник-влак иктэ коддэ „шу-у-угэ“ воштыл колтэныт...

Тачанат öрын шичшэ марийжэ үмбаке ончалын, киньэл шогалын уло йүкшö дэн каласэн:

— Рыбаков йолташ, лийэш? Липкэ корэмэш кўварым ышташ гын, — пэш лийэш! Тушто нимогай воштылтышат лийын ок кэрт, рокмэн шинчышаш укэ!

Колхозник-влак ваш иктышт-вэсыштым ончэштыныт. А мо, чынак вэт, тушак кўварым ышташ гын, шотлан толшаш.

Кўварым ыштэныт. Удэнат жап дэч ожно пытарэныт, Тачанам пöлэклаш пунчалыныт.

* * *

— Тэвэ мыйын Тачанам могайэ! — манын, — Йынатий моктанэн. Тугэ гынат, Йынатий, Сэргэй Иваннычын нунын дэке пурэн лэктыдымыжлан öрын. Моло дэч гын, чылашт дэч гай пурэдэн, а нунын дэч — Грачэвмыт дэке эсогыл йолжымат пыштымаш укэ.

— Тачана, Сэргэй Иванныч тыйым шкэ эрэ

мокта, мо вара мэмнан дэч огэш пуро. Молан тудо тугэ?

— Йынатий, öкымэш сай лийаш огэш лий вэт, — манын воштылын Тачанат вашмутым пуэн.

— Альэ иктаж мо дэн кумылжым волтэнна?

— Ала, ом шинчэ... такшэ укэла тучэш! — А ышкэжэ көргыштыжö шоналтэн: „чойа улат, шижынат ужат“ — шокта.

Кас кочкиш ыштымэкэ Тачана производствэн погынымашкэ (совэшаньыш) кайэн. Йынатийат тамакым пижыктэн, олымбакэ йöрлын. Тудо ик жап шонаш лийын. Чынак, мо тыгай тидэ? Сэмон дэкат, Роман ватын дэкат пурэн, а эн сай бригадир дэч коч пöртончыл мучашкыжэ толшаш ыльэ. Вэт тудын лүмжат йошкар онаштэ эн пэрвой возалтымэ шинча! Ончымаштэ ышкэ пэш сай йэн, кажнэ дэн ойлэн мошта! Ок кычкырлэ. Пэлэштыдэ ок кай. „Сай илымашэт, Брусков йолташ! Сусликов йолташ, пашат кузэ кайа? Изишак вучалтэ!“ — Чыланат йолташ улыт! — Ватэ-влакымат йолташымак ыштэн, эсогыл нолнэран ньога-влакымат йолдаш манын лүмдэн. Молодэс! Тэвэ тачэ пасушто лиймым шарна. Тудо окшак Тимохин дэн мөнгö пöртылыныт. Пöртылшыштла трактыр станцышкэ кайышэ Рыбаковым ваш лийыныт.

— Тимохин йолташ, сай илымаш! — тудо кычкыралын. Мыланэмат тугак — „сай илэт“ — манын кычкырыш... Йынатий öрмыж дэнэ шиждэ киньэл шинчын.

„Грачэв, сай илэт!“ — кычкыра... шичмэкшэ күсэнжэ йэда шырпым кычалын... Пöртыштыжö пычкэмыш, шып... Шого! Кузэ тидэ тыгэ? Молан Грачэв вэлэ, а йолташ огыл? манын, Рыбаковын шукэртсэк тыгэ лүмдымыжым шарна. Чыланат тыгак эрэ воштылтыш гай дэнэ, альэ огына йарсэ, шуаш ок лий монь маныт. „Грачэв!“ А окшак гын, „йолташ“? А мыйэ значит „йолташ“ омыл?...

Йынатий шырпым удыралын лампышкэ пыжыкташ толашэн; вашкэ чүктэн кэртын огыл. — Укэ, Сэргэй Иванныч! Тэвэ тый мом шонэн луктынат? Укэ, батьушка! — Йынатийат чийэн да правлэнышкэ ошкылын.

Производствэн погынымаш пашажым кошарта улмаш. Тачанат шкэ ойжым ойлэн шуктэн. Рыбаков Тачанан ойлымыжым „сай паша“ манын окна воктэн шогышыжла вуйжо дэнэ савэн шогэн.

— Рыбаков йолташ, ик мут каласымэшкэ тышкэ толын кэртат? — манын Йынатий Рыбаковым омса дэке үжын.

— Молан вара, лийэш, лийэш, Грачэв,—тудат ойлэн.

— Мый гэвэ мо нэргэн кутырынэм ильэ: молан тыйэ мыйым эртак Грачэв вэлэ манат, а молым гын, чылаштымат „йолташ“ манат?

— А-а! Гэвэ мо шумлык улмаш! Тый могай йолташ улат? Эрэ почэш шүдырнэт, паша ыштымэтым ончалмат ок шу! Йолташ лийашлан йолташ сэмын пашам ыштыман. Мый тыйым йолташлан ом шотло! Ит шыдэшт, пагалымэ, а тый мыланэм нимогай йолташат от ул. Тыйын Тачанат—йолташ дык йолташ!

Йынатийлан шүмжылан пэш каньысыр лийын, могыржылан йүштө вүд опталмэ гай тучын шогэн. А Рыбаков умбакыжэ шуйэн:

— Тый, Грачэв, тидын нэргэн шоналтэ! Шоналтыдэ огэш лий. Ну, таза лий!—манынат, адакат окна дэкак кайэн.

Йынатийат Рыбаковын сугыртэн шогалмэ тупшым ончалын лэктын ошкылын.

Йынатий йүд вошт малэн кэртын огыл, эрэ кок вэлышкэ олымбалым мурыктэн пөрдал кийэн...

Эрлашыжым Тачанан бригадыжэ пундыш кулаш кайэн. Куклэмышкэ мийэн шогалыныт. Чыланат Йынатий дэч: „Нука, рвэзэ-влак, тамакадам пыжыктыза“—манмым вучэныт. Тудо нимомат каласэн огыл. Товарым налын, пашашкэ пижын. Тачана тудым ончалын, эркын гына „шыр“ ышталын. Йынатийат вож-влакым руа, савыркала, корно вэлышкыла шөрын онча—ала толэш шоналта.

* * *

— Ну, мыйын шэфэм кузэрак шогылтэш?—манын Рыбаков Тачанам тўкалтэн.

— Мийэн ончэм ильэ! Йылт малшэ ильэ вэт. Вашкаш тўнгалын!

— Ышкэ участкынам тачэ пытарэна. Эрла пытарэна маньымат, а Йынатий „айста тачэ“—манэш.

— Гэвэ кушко шуында туалгын?

Эрлашыжым куклэмышкэ Рыбаков толын. Луктэдэн оптымо пундыш тўшкам корангын, колхозник-влак дэнэ тидым-тудым ойлэн-воштыл, кугу пундыш нумалмашкыжэ Йынатий дэк мийэн. Йынатийат тудым ужын, өрмалгымэ гай лийын,

— Грачэв йолташ, сай илымашэт?!

Йынатийат шогалын, тугэ гынат, тыгэ манмылан нимогай вашмутымат пуэн кэртын огыл.

Ик жап кугу пундышыжым кучэн шып шогэн. Пундышыжат трук ала мо шот куштылгын чучын колтэн.

Тугак тудо нимомат каласэн огыл. Рыбаковат изиш воштылалын умбакэ ошкылын.

Кастэнжэ Йынатий дэк окнашкыжэ толын:

— Грачэв йолташ, ватэт мөнгыштак?—йодын пэралтэн.

— Мөнгыштак—манын Йынатийат окна гыч вашэштэн.

— Тэмдан дэк тачэ кастэнэ чай йўаш толам!

Рушла гыч Мустави кэлыш арэн кусарэн.

РВЭЗЭ ЁМЫР

Осмин Йыван.

I

Воштылал шыргыжын
Мый дэкэм тольыч..
Тыйын вуйыштэтшэ—
Тулшолгым порсын шовыч,
Тыйын кидыштэтшэ—
Изи кид шагат.
Тувыр урвалтэтшэ—
Ош мамык прошмат.
Йолэшэт чийэнат тый
Чэвэр хром катам,
Кыдалэш ўшталнат тый
ужар порсын лэнтам;

Садлан кыдалэтшэ
шонан пылла йолга.
Ончыл сакышэтшэ—
шинчам йымыкта.
Тыгай сай ўдырым
кузэ от йөратэ.
Тыгай дэн ўмырым
кузэ от эртарэ.

II

Кэнгэжым
Эр кэчэ лэктэ
йошкар йолжым шарэн.
Май,

пашатым от мондо,
тангэм,
мый тыйым шарнэм:
Сава дэн
олыкыш лэктыч
лупсаншэ шудым солаш,
колхозын
йэш дэнжэ кэч(ы)гыч
пашаштэ талын солаш.
Вэт тыйын
куатлэ, талэ
вийэтым шинчам дэн ужнам.
Пашаштэ

ойртэмын тыйэ койнат.
 Пасушто жнэйкэ мурэш
 Тангэм виктармэ почэш
 У йэнг пашаштэ шочэш.
 Икана вэл огыл Майым
 колхоз калык моктэн.
 Ик кана вэл огыл тудым
 Колхоз калык пөлөклэн.
 Вольыкым сайын ончымэтлан
 Пөлөлышт ош мамык шальым,

Пашам йөрэтэн штымэтлан
 Ойыралтыч сйээдыш дэлэгатлан.

III

Кас. Тымык. Умыр.
 Колыштйа Майукэм:
 вэт рвэээ ўмыр...
 толйан күдыкэм.
 Лышташ гай түрвэтым
 сайын шупшалам,
 кызытсэ мурэтым

ласканак колыштам.
 Лэвэ мардэжшэ
 йуалтара могырнам.
 Ойлэна мэ тачэ —
 шонэн коштмынам...
 * * *
 Тэвэ сўаныш толыт:
 комсомол сэкрэтар,
 бригадир дэн Сакар...
 толыт, толыт, толыт!

Йалкайн Йаныш.

ТОШТО ЎМЫР

Вўдылын Уйалым фэвраль лум шынгалык,
 Изэ пёртын пэлыжэ вэл палдырна¹.
 Тачсэ ийгэчэ пораным шонгалын²,
 Мўгырэн магыра пёрт пулдырна³.
 Пургыж пулдыр йыр пўтыралт кутыра:
 — Илыш-ш, ит курж-ж!

Лум күрт⁴ тура. Мардэжым чараш
 Тырша путырак.
 А пасушко ик ошкыл вэлэ лэк:
 Ны күрт, ны чодра,—
 Корно пэш чара.

Корнышто пораным муро дэн торэн,
 Шўшкалтал шўталын,
 Кудалыт онгыран лулэн имньэ дэн.
 Тэрлаштэ гармонь-влак пэш сайын
 Мардэжым воштылыт элнэн.
 Тэржэ йэда йўшө марий-влак
 Муралталын курык дэн волат.
 Шикш поранжэ урмыж пирыла
 Орын шогыш корнышко толыт.
 Имньэ ўмбачын чоко-влак⁵ кэчат,
 Ончыл имнын кучыржо Кучат.
 Шой шўшкалтэ, алшадым чучат,
 Уйалыштэ сўйаным вучат.

Куго тэрыш шинчын Изылан,
 Помыштыжо шокшо ўдырлан.
 Изыланым пэш моктат чылан:
 Кондалэшыс Алинам марлан.

Алинажым кө гын ок шинчал:
 Шоптыр гайэ шэм чэвэр шинчан.

¹ койэш.

² чийэн.

³ пёрт ончыл.

⁴ пургуштыш.

⁵ йолава.

Изыланжым савырыш ончал,
 Коштмышт тэний кок ийлан конча.
 Шэм шинчажым ший вўд элталэн,
 Чумыргалын мутшо элтэлэн.
 Элтэ мутшым кодыш шўм пэлэн,
 Изылан вэт сэдым ыш палэ.

Алинажым тудо вўдылал,
 Манаш ок лий: огэш ойло йалт.
 Воштылалын лўмын лўдыкта:
 „Чот лий, ындэ кидыштэм улат!“

Куржо йёсын шорыктын мардэж,
 Имньэ-влакын чокишт вэл модэш.
 Муро лэктэ гармоньзо кидэш,
 Ўдыр илыш тэнгэчсэш кодэш.

Эй, поран, тый корныш ит шинчал,
 Шэмэ имньэ, йёсын ит шөнчал.
 Йўшө марий, тый ит йўгынчал,—
 Сылнын койжо ўдырлан тўнча,
 Тачэ ўдыр ў кэчыш вонча!

Муралталза, шўшкалтал чылан,
 Тэ ида пу йўкым поранлан.
 Сай сўйан дэн тачэ Изылан
 Кондалэшыс Алинам марлан.

... Вўдылын Уйалым фэвраль лум шынгалык,
 Изыланын пёртшө изыш вэл палдырна.
 Тачсэ кэчэ гыч у лўмым нумалын,
 Шэшкэ манылтэш тэнгэчсэ ўдырна.
 Илыш мардэж дэчат талын кудалын,
 Көжө мардэжым кэртэш гын чарэн?
 У мужыр кум кэчэ, кум йўд вэл илалын,
 Изыланым нангайышт сарыш ойырэн.

Илыш тыгодым кайа вэт пэш талын,
 У шэшкын ал шўмжым шэм ойго элталын...

1934.

Отв. рэдактыр Е. Сидоркина. Сэкрэтар А. Николайэва. Тэхранктыр А. Сэмонов.

Погаш 1935 ий 25/1, пэчатыйш 1935 ий 25/II нумо. Мароблит № 352. Заказ № 9. Тираж 1000 экз. Кагаз кугыт 62×94/8.
 2 пэчат лист. Маргосиздатын 1-й типографийжэ, Йошкар-Ола, Совет урам, 56.

МАРИИ ОБЛАЅ КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ

тыгай журнал - влакым луктэш:

У В И Й

Совет писатэль ушэм марий пѳлкан тылзэ йѳда лукмо, сылнымутан журнал, 1935 ий-ыштѳ журнал кугѳмдалтѳ: тылзэ йѳда 64 мотыр лѳктѳш.

Журналыштѳ ойлымаш, почѳламут, пийѳс, критик статья дѳн мыскара-влак пѳчѳтлалтыт.

журнал ак:

1 ий — 12 тѳнгѳ. 3 тылзэ — 3 тѳнгѳ.
6 тылзэ — 6 тѳнгѳ. 1 тылзэ — 1 тѳнгѳ.

Посна номыр ик тѳнгѳ.

Марий Удрамаш

Колхозницѳ, пашазѳ дѳн шѳмѳр удрамаш-влаклан тылзэ йѳда лѳкшѳ, сѳрѳтан, сылнымутан журнал.

Журнал шолдра шрифѳт дѳн луктылтѳш.

журнал ак:

1 ий 6 тѳнгѳ. 3 тылзэ 1 тѳнгѳ. 50 ырш.
6 тылзэ 3 тѳнгѳ. 1 тылзэ 0 тѳнгѳ. 50 ырш.

Посна номыр 50 ырш.

Пионьѳр Йѳк

Тылзэ йѳда лѳкшѳ, сылнымутан, сѳрѳтан йѳоча журнал. ОБКОМОЛ дѳн ОБОНО-н органыштѳ.

журнал ак:

1 ий 6 тѳнгѳ. 3 тылзэ 1 тѳнгѳ. 50 ырш.
6 тылзэ 3 тѳнгѳ. 1 тылзэ 0 тѳнгѳ. 50 ырш.

Посна номыр 50 ырш.

Подпискым районысо кнага магазин кѳч ыштыман. Викак издатѳльствѳ гычат, почтым коштыкышо-влак дѳнат ышташ лийѳш. Издатѳльствын адрѳсшѳ: Йошкар-Ола, Совет урѳм, 60, Маргосиздатлан.

МОСКО ГОСЛИТИЗДАТЫШТѳ

тыгай у марий кнага-влак лѳктыныт:

„Кушмаш“ Пѳтѳунь Совет Ушѳмысѳ пѳрвой совет писатѳл погынымашлан лукмо марий писатѳл-влакын альманахыштѳ. 206 страницѳ. Тираж 2000 экз. Акшѳ 2 т. 40 ыр. Коман. Луатиндѳш авторын ѳн сай ойлымашыжѳ, ѳчѳркшѳ да почѳламутшо-влак пурѳныт.

М. Шолохов. БРИГАДЫШТѳ ПРО-РЫВ. „Савырымѳ сѳрѳм“ роман гыч ик кыдѳж. Лудаш тѳнгалшѳ-влаклан лукмо. 38 стр. 35 ыр.

Йаныш Йалкайн. АНДРИЙ ТОЛ-КЫН. Повѳсть, 135 стр. 2000 экз. 1 т. 75 ыр. Пѳрвой комсомол тукымын илышыжым ончыктымо.

Йаныш Йалкайн. ЭЛѳМ. Почѳламут сборник. 53 стр. 1500 экз. 35 ыр. Социализмым ыштымѳ дѳн Лѳнин нѳргѳн, адак лирик почѳламут-влак пурѳныт.

ВАШКѳ ЛѳКТЫТ:

О. Г. Чавайн. ОЙПОГО. Сылнымут сборник. 12 пѳчат лист.

Дим. Орай. КАРШ КОРНО. Повѳсть.

Кнага-влакым магазинлаштѳ йѳдса. Наложѳн платьѳж дѳн тывѳч налаш лийѳш: Москва, ул. Горького, 51, Дом интернациональной книги. Маргиз магазинлаштат налаш лийѳш.

МАРИИ ОБЛАЅ КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ ТЫГАЙ У КНАГАМ УЖАЛА:

В. Молотов. Киндылан картычкѳ систѳмым пытарымѳ нѳргѳн 82 мгр., ак 40 ырш.

В. Сорин. Владимир Ильич Лѳнин. 99 мгр., 50 ырш.

Спасов. Отчет Краевого Исполнительного Комитета X сѳезду советов МАО. 39 стр., 15 коп.

Денисова. Комунар йѳоча-влак. 53 мгр., 35 ырш.

Колѳнько. Трахом. 88 мгр., 70 ырш.

Ноткин дѳн моло. Пылыш, нѳр, логар коршты-маш дѳч аралалтса. 38 мгр., 65 ырш.

Субботин Л. Вѳс шѳм. (3 кыдѳжан, 7 сѳрѳган пийѳс) 78 мгр., 65 ырш.

Власов П. Пѳрвѳй палѳ. (1 кыдѳжан пийѳс) 38 мгр., 35 ырш.

Тургѳнъѳв. Муму. (Повѳсть) 52 мгр., 30 ырш.

Сѳрафимович. Йѳоча. (Ойлымаш - влак) 168 мгр., 70 ырш. Коман 1 тѳнгѳ.